

типової сюжетної ситуації: „Новий Фауст” перемагає свого Мефістофеля хитрістю та цинізмом, у яких йому немає рівних ні на землі, ні в Пеклі. Російський письменник переосмислює загальновідомий матеріал з точки зору сучасної йому „жорстокої” епохи к. XIX – поч. XX ст.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев Л.Н. Собрание сочинений в шести томах / Л. Н. Андреев. – М.: Художественная литература, 1996. – Т. 6: Дневник Сатаны. – 249 с.
2. Бабичева Ю. Леонид Андреев толкует Библию / Ю. Бабичева // Наука и религия.– 1969.– № 1.– С. 38-42.
3. Генералова Н.П. Оправдание человека. К трактовке финала “Фауста” Гете (И.С.Тургенев и А.А. Фет) / Н. П. Генералова // Русская литература.– 1999. – № 3.– С.42-58.
4. Гете в русской литературе / В. М. Жирмунский. – Л.: Наука, [1982]. – 556 с.; 10.
5. Гречанюк С. Фауст учора й завтра / С. Гречанюк // Вічні книги. – К.: Дніпро, 1991. – С.259-293.
6. Грузин Ю.В. Инфернальный герой русской прозы XX века. Истоки. Типология. Трансформация: дис...канд. філол. наук: 10.01.02 / Грузин Юрий Валериевич. – К., 2001. – 231 с.
7. Зеркалов А. Воланд, Мефистофель и другие / А. Зеркалов // Наука и религия.– 1987.– № 8.–С. 49-51.
8. Историческая поэтика / А. Н. Веселовский; [Вступ. ст. И. К. Горского, с. 11-31; Коммент. В.В. Мочаловой]. – М.: Высшая школа, 1989. – 404, [2] с. : портр.; 22 см. – (КЛН Класика лит. науки).
9. Леонид Андреев. Итоги творчества: Литературно-критический этюд / К. И. Арабажин. – С-Пб.: Общая польза, [1908]. – 256 с.
10. Московкина И.И. Поэтика прозы Леонида Андреева. Жанровая система и художественный метод: дис... доктора філол. наук: 10.01.02 / Московкина Ирина Ивановна.– Харьков, 1994.– 329 с.
11. Нямцу А.Е. Легендарно-мифологическая традиция в мировой литературе (теоретический и историко-литературный аспекты): дис... доктора філол. наук: 10.01.04 / Нямцу Анатолий Євгенович. – Черновцы, 1997. – 462 с.
12. Разговоры по душе: [Заметки] / А.В. Амфитеатров. – М.: скл. изд. кн. Маг. А.Д.Друтман, [1910]. – 272 с.; 21.
13. Старосельская Н.Д. Русский Фауст / Н. Д. Старосельская // Вопросы философии. – 1983. – № 9. – С. 92-101.
14. Тураев С. Фауст, Мефистофель и XX век / С. Тураев // Филологические науки.– 1974. – № 4.– С. 13-17.
15. Якушева Г.В. Трансформация образов Фауста и Мефистофеля в литературе XX века / Г.В. Якушева // Известия РАН. Серия лит. и яз. – 1998. – № 4. – С. 30-38.

УДК 811.133.1(=161.2)'373.232.2/4

## НАЗВИ ЖІНКИ ЗА РОДИННИМИ ЗВ'ЯЗКАМИ ТА ВІКОМ У РОЗМОВНИХ ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Павлюк О.О., к.філол.н., в.о. доцента, Сіра А.Ю., студент

*Запорізький національний університет*

Стаття присвячена зіставному аналізу назв жінок за родинними зв'язками та віком у сучасних розмовних французькій та українській мовах.

*Ключові слова:* жінка, жіноча стаття, вік, спорідненість.

Павлюк Е.О., Серая А.Ю. НАЗВАНИЯ ЖЕНЩИНЫ ПО СЕМЕЙНЫМ СВЯЗЯМ И ВОЗРАСТУ В РАЗГОВОРНЫХ ФРАНЦУЗСКОМ И УКРАИНСКОМ ЯЗЫКАХ/ Запорожский национальный университет, Украина.

Статья посвящена сопоставительному анализу названий женщин по родственным связям и возрасту в современных разговорных французском и украинском языках.

Ключевые слова: женщина, женский пол, возраст, родство.

Pavlyuk E.O., Sira A.J. THE NAMES OF WOMAN ON CIVIL COGNATIONS AND AGE IN COLLOQUIAL FRENCH AND UKRAINIAN LANGUAGES/ Zaporizhzhya National University, Ukraine.

The article is dedicated to the contrastive analysis of the names of woman on civil cognations and age in colloquial french and ukrainian languages.

Key words: women, female, age, kinship.

Робота присвячена зіставному вивченню найменувань жінок. Метою дослідження є визначення і систематизація ряду лексичних одиниць, що відносяться до ономазіологічних груп «найменування осіб жіночої статі за родинними зв'язками» та «найменування осіб жіночої статі за віком» в сучасних розмовних французькій та українській мовах. У зіставному аспекті найменування жінок за родинними зв'язками та віковими особливостями у сучасних розмовних французькій та українській мовах не вивчалися. В українській мові назви спорідненості і свояцтва аналізуються в роботі Бурячка А.А. [1], деякі назви жінок за даними ознаками аналізуються у семантичному та словотворчому аспектах у роботі Брус М.П. [2], лексичні одиниці на позначення чоловіка та жінки в українській і англійській мовах розглядаються у дослідженні Бондаренка О.С. [3, 4]. Лексичні одиниці на позначення осіб є найважливішою особливістю словникового складу обох мов, що зумовлюється антропоцентризмом як провідним принципом сучасного мовознавства. Дослідження виконано на матеріалі тлумачних словників, словника розмовної лексики французької мови та перекладних словників (лексичних і фразеологічних).

Дружину за соціальним станом у французькій мові позначає просторічний іменник *bourgeoise f pop.* (PR, 251), що передається українськими *жінка, господарка, господиня, хазяйка, таздиня* (РУС, III, 629). Його синонім, застаріле *dame f pop.* (PR, 532), у простій мові позначає *заміжню жінку, дружину, подружжя* (РУС, III, 414).

На відміну від загальноновживаного (літературного) *épouse f* (PR, 799) синонім *bergère f pop.* (СРЛФЯ, 64) у просторіччі називає *жіночку* (РУС, III, 345). Українська паралель має пестливу забарвленість. У похідному значенні іменник *bergère f* відзначається розмовною тональністю й відповідає номінаціям *красунька, красуха, краля* (РУС, I, 591), що вживаються в розмовній мові. Просторічне *moitié f pop.* «моя стара» (СРЛФЯ, 384), укр. *жарт. моя половина* (СУМ, VII, 88) набувають більш зниженої забарвленості. Метафоричний перенос покладено в основу номінації *pantère f pop.* (СРЛФЯ, 419), що відповідає українській словосполучці *розгнівана жінка* в загальному вживанні; а в похідному значенні цій метафоричній номінації відповідають іменники *жінка, баба, господарка, господиня, тітка, хазяйка, таздиня*. (РУС, III, 629). Українське *молодичка* виражається французькими загальноновживаними фразами *jeune mariée* (РФС, 309), *jeune femme* (РФС, 309).

Утворений від латинського *lex, legis f* «закон», синонім *légitime f pop.* (PR, 1269), що позначає укр. *дружину, благовірну, стару, «мою»*, в обох мовах має жартівливий характер; з ними зближується російський еквівалентний просторічний субстантив *законная*.

Французький іменник *bobonne f fam. et vx.* (PR, 234), що вживається у звертанні, утворений повторенням усіченого складу від *bonne*, несе пестливу експресію, маючи розмовні еквіваленти *дружиньонька, жіночка, подружжячко* (РУС, I, 345), що набувають ласкавої експресії. Ця лексема, вжита у французькому розмовному мовленні без детермінатива, має пейоративне забарвлення при найменуванні дружини, а з детермінативом – позначає жінку середнього віку.

Внаслідок мовної гри (перестановка складів) та додавання флексії а) від нейтрального іменника *femme f* було утворено французький арготизм *meфа f arg.* «жінка, дружина, баба» (СРЛФЯ, 371). Арготичній мові належить також жартівливе позначення дружини *lamdé f arg.* (також *lamedé f*) (СРЛФЯ, 334); іменник був утворений шляхом перестановки складів у твірному *dame f*; значення «супруга» виникло у слові як вторинне на базі основного номінативного значення «дама». З нейтральним іменником *veuve f* (PR, 2382) «вдова» пов'язана розмовна французька фраза *veuve de paille* (РФС, 59), що передається українською розмовною фразеологічною номінацією *солом'яна вдова*, тобто вдова при живому чоловіку.

З кривною спорідненістю по прямій лінії першого ступеня пов'язані назви матері. Поряд із нейтральним *mère f* (PR, 1388) вживаються українські просторічні іменники *матінка, матуся* (РУС, II, 57). Арготичне *rem f arg.* «мама», утворене від *mère f* шляхом перестановки звуків (паралельно вживається варіант *reum*) (СРЛФЯ, 518), відповідності не має.

Іменник *dabe (sse) f arg.* (СРЛФЯ, 202), похідний від *dab(e)*, в арготичній мові називає *матусю, мамуню, мамку* (РУС, 650). Форма множини *dabes* позначає батьків. Однокореневий іменник *debouche f* у головному значенні номінує *хазяйку, господиню, господарку*; у похідному значенні називає *батька, мати*

в арготичній мові. (СРЛФЯ, 202). У розмовній мові *мати*, *мамуню*, *мамку* (РУС, I, 650) французи називають синонімом *mater f fam.* латинського походження (СРЛФЯ, 367). Слово утворене за допомогою апокопи від *maternelle* (PR, 1365). Українці вживають також пестливі *матінка* (СУМ, IV, 650), *матонька* (СУМ, IV, 651), *матуня* (СУМ, IV, 653), *матуся* (СУМ, IV, 653).

Розмовна пестлива номінація *taminouche f fam.* (СРЛФЯ, 356), похідна від *tata f*, та українські *мамуля*, *мамуся*, *матуся*, *матуня* в обох мовах несуть пестливу експресію та позитивну оцінність. *Mata f pop.* (*tatma f*) (СРЛФЯ, 355) у простій мові іменує мати великої родини, багатодітну мати, матусю. Вживаючись переносно, іменник *mère f* утворює піднесену фразу *la mère des fidèles* «мати праведних», тобто церква (ФРФС, 678).

Поряд із нейтральним *fille f* «дочка» французи на позначення прямої спорідненості вживають розмовний однокореневий іменник *fillette f fam.* (PR, 918), утворений шляхом подвоєння першого складу. Як і французька назва, українські зменшено-пестливі синоніми *донечка*, *дочечка*, *доненька*, *доня*, *донька*, *доця*, *дочка* (РУС, I, 320), (СУМ, II, 368, 399, 400) несуть позитивну оцінність. Фраземи *fillette à sa maman* (СРЛФЯ, 266) «матусина дочка (донька)», *fillette à son papa* «батькова донька» (PR, 918) в обох мовах відзначаються іронічною експресією (РУС, I, 650).

Загальновживане французьке *soeur f* (PR, 2102) є еквівалентом українського *сестра*. До термінів спорідненості, що позначають пряме родство, належить германізм *fraline f arg.* (СРЛФЯ, 282), що в арго називає *сестру*, *сестричку*. В українській мові синонімами до іменника *сестра* виступають пестливі найменування *сестриця*, *сестронька*, *сеструня*, *сестриця*, *сестриченька* (СУМ, IX, 151). Пестлива форма *sourette f* (PR, 2102), що вживається на позначення *молодшої сестрички*, має український розмовний еквівалент *сестричка*. Французький суфікс *-ette* та український *-ичк(а)* майже тотожні за конотацією. Як зауважує В.Г.Гак, крім таких відповідностей, українській як і російській формам суб'єктивної оцінки може бути еквівалентна аналітична сполука, наприклад, укр. *бабуся* – фр.: *grand-mère f*, *grand-maman f*, рідше слово іншого кореня: укр. *дівчишко* – фр. *gamine f*. Посилаючись на працю Жульберта *La créativité lexicale* Р., 1975, вчений підкреслює, що у сучасній французькій мові тільки суфікси іменників *-ette* і *-ote* виявляють продуктивність [5, 97].

Фразема *soeur de lait* (РФС, 596) називає *молочну сестру*, (РУС, I, 686). Як і попередня номінація, *cousine f* (PR, 497), термін непрямого родства, позначає *двоюрідну сестру* (РУС, I, 276). Відоме українській мові й запозичення зі французької мови *кузина*, що належить до загальновживаної лексики.

До термінів непрямого родства належить складена лексема *belle-frangine f pop.* (СРЛФЯ, 63), утворена від назви *сестри*, що позначає в розмовній мові пестливі *невістку*, *невісточку*, *невістоньку* (РУС, III, 328).

За такою самою словотворчою моделлю побудовані номінації *belle-maman f*, *belle-mère f*, розмовне *belle-doche f pop.* (PR, 210), що виступають у ролі фразем, які позначають *тещу* або *свекруху* та відповідають укр. *мати*. Складена номінація *belle-doche* є більш зниженою за стилістичною тональністю, ніж дві перші, у тому самому значенні виступає її варіант, складний іменник *beldoche* (СРЛФЯ, 63). В українській мові обом назвам відповідають розмовні *свекруха* або *теща*, *тещенька* (РУС, III, 239, 451). У нейтральному стилі *свекруху* та *тещу* французи називають *belle-mère f* (РФС, 587, 656). З цією назвою непрямої спорідненості за семантикою пов'язаний просторічний прикметник *embellemerdé*, *-e* (СРЛФЯ, 237) «змушений, примушений терпіти присутність тещі, свекрухи». Мабуть, цей прикметник співвідноситься з найменуванням *belle-mère*. В українській мові ця лакуна заповнюється словосполученням.

Нейтральній французькій назві *невістки* *belle-soeur f* (PR, 210), що позначає дружину брата, відповідають загальновживаний іменник *зовиця*, розмовний пестливий *зовичка* (РУС, II, 92), та обл. *братова* (СУМ, I, 231). Дружину сина французи називають *belle-fille f* (PR, 210), що є еквівалентом українського *невістка*, пестливого *невісточка*, обл. *синова* (5, 92).

Лексеми *tata f fa.m.*, *tatie f fam.* (PR, 2215), *tantine f* (PR, 2209) від *tante f* (PR, 2209) позначають *тітку* (*tata f fam.*, *tatie f fam.* вживаються у дитячому мовленні). Французька розмовна назва *tata* та українське просторіччя *тітка* можуть позначати також у похідному значенні дорослу жінку.

Серед українських паралелей відзначимо також *дядина*, пестливі варіанти *дядинка*, *дядинуся* (СУМ, II, 450) «жінка дядька», діал. *вуйна* (СУМ, I, 785) «тітка, сестра матері або дружина матиного брата»; так кажуть і про старшу за віком жінку (звичайно при шанобливому звертанні); діал. *стрийна* (СУМ, IX, 769) позначає тітку, сестру батька, або дружину батькового брата. Номінації *стрийна*, *вуйна* було утворено від *стрий* «брат батька» та *вуй*, *вуйко* «брат матері» (РУС, I, 332). Ці найменування другої бокової лінії спорідненості відомі в діалектній мові та значною мірою застарілі [1, 86].

Форма *pluralia tantum beau-vieux pop.* (СРЛФЯ, 61) називає в просторіччі батьків дружини (чоловіка), *стариків*, *старих* (РУС, III, 381). Лексема *bonne-maman f fam.* у розмовній мові позначає *бабусю* (PR, 240). Французькі розмовні найменування *tammie (tamy) f fam.* (PR, 1339), *mémère f* (у звертанні), *méme f* (*mémère f*, *méme f*, *tammie f tamy f*, що вживаються в дитячому мовленні) (PR, 1381), мають українські

еквіваленти *бабка, бабця, бабуля, бабуся* (РУС, I, 28), пестливе до *бабуся – бабусенька*, пестливе діал. *бабуня* (СУМ, I, 77), що теж несуть ласкаву експресію.

Застаріла складена лексема *mère-grand f fam. et vx.* (PR, 1389) та укр. *бабка, бабуся, бабусенька, бабусечка, бабуня, бабуля, бабонька* (РУС, I, 28) вживаються в розмовній мові та мають позитивну оцінку; проте українські форми суб'єктивної оцінки на відміну від французького найменування виражають різноманітні відтінки пестливості.

На основі прикметника *croulant,-e* «старий, давній» внаслідок конверсії розвинулися два іменника у близьких значеннях 1. *m, f старий, стара, баба, старуха*; 2. *pl. fam. батьки, предки* (РУС, II, 669), а також розм. *батько-мати, отець-мати, отець-ненька* (РУС, III, 202). Арготична фразема *grands-dabs arg.* називає *діда з бабою*.

Треба відзначити, що вже наприкінці ХХ століття арго, як зауважує Е.М.Береговська, помітно реабілітується в складі французької мови; статус його у свідомості сучасних французів значно підвищується. Усе це призводить до того, що межі між позначками «arg», «por» та «fam» стають все більш хиткими та ефемерними. Наприклад, за словником Ларуса, *papa* подається як арготичне або просторічне, а за даними Робера, як розмовне (період 1976-1993 pp.) [6, 57-58].

Вікові відмінності людини також віддзеркалюються в її назвах. І французи, й українці розрізняють дитинство, юність, зрілість, старість. Навіть у дитинстві французи виділяють *la plus tendre enfance* «найніжніший вік» (ФРФС, 396), *petite (première) enfance* «поранішнє дитинство» (ФРФС, 396), *mois de pourrice* «немовлячі роки» (ФРФС, 703), *grande enfance* «старший дитячий вік» (ФРФС, 396).

Поряд із загальноновживаним *bébé* у французькій мові вживається розмовна фразема *bébé cadum fam. et vx.* (СРЛФЯ, 61) *опецьок, карапуз* (РУС, I, 540). Переважна більшість французьких назв дитини чоловічого роду і жіночого: *têtard m arg.* (PR, 2240) дитина, *прост. шкет, зменш.-ласк. сисунець, сосунець; tomignard (mômignard, tominard) m –e f pop.* (СРЛФЯ, 385) дитина, карапуз; *loupriot m (t)e f pop.* (СРЛФЯ, 346), *mioche fam.* (PR, 1413) дитина, *moutards m fam.* (PR, 1450) у множині діти без різниці в статі; *mouflet m, -te f fam.* (PR, 1446) *малятко, прост. дитиня, розм дитинча* (РУС, I, 650); *gosse m, f fam.* (PR, 1030) дитина, молодий хлопець чи молода дівчина; *môme m, f fam.* (PR, 1427) *дитинча, розм дитиня, малятко*; у другому значенні французьке слово називає *дівчину, молоду жінку*. Поряд із нейтральною фраземою *enfants à la mamelle* (ФРФС, 396), що позначає *немовля*, французи вживають оцінний метафоричний зворот *cet enfant est joli à manger*, який називає «апетитну» дитинку. Фразема *petit salé*, що в первинному значенні позначає свіжопросолену свинину, в арготичній мові іменує новонародженого (ФРФС, 953). Іменник *salé*, як і фразема *petit salé*, у простій мові є еквівалентом *малюка, дитинчати, хлопчиська* (СРЛФЯ, 542).

Метафоричне походження має синонім *puceron m fam.* (СРЛФЯ, 494) «малятко, клоп», що в прямому значенні називає рослинну вошу, тобто попелицю. В українській мові цій метафорі відповідають жартівливі розмовні синоніми *капшук* (теж фігурального походження), *карапуз, коротунчик* (РУС, I, 557).

Фразема *petit bout de rien du tout* (СРЛФЯ, 94) називає *малятко, крихітку*; у тому самому значенні вживається варіантний фразеологізм *petit bout de chou* (СРЛФЯ, 94).

Фразема *enfant terrible* (ФРФС, 396) позначає *пустуна, шибеника, шкоду* і може вживатися в українській мові як варваризм. Оцінна розмовна фразема *c'est une méchante (petite) peste* (ФРФС, 821) «справжня кара» виражає почуття жаху.

Розмовний іронічний усталений зворот *mon cagnard* (СРЛФЯ, 114) «маля» має метафоричну основу: *малятко* таке саме *мокреньке, як і качка*.

Слово *mignard,-e m, f fam.* (СРЛФЯ, 378) в основному номінативному значенні є прикметник «маленький». Його похідне значення – «малюк» – розвинулось внаслідок конверсії.

Іменник *bichonnet m fam.* (СРЛФЯ, 67) в основному номінативному значенні належить до соматичної лексики. Похідне розмовне значення «дитинка, дитинонька, дитиночка» (РУС, I, 288), можливо, пов'язане з дієсловом *bichonner* «наряджати, доглядати, порошини здувати». Розмовне *bambine f fam.* називає *дівчинку* віком від двох до чотирьох років (PR, 189).

Збірний іменник *marmaille f* (СРЛФЯ, 363) у розмовній мові називає *дитвору* (РУС, I, 288), а *nichée f – виводок* (РУС, I, 189).

Однокореневі *poussin m*, першим значенням якого є *курча, птаха*, та утворене від нього *poussinet m fam.* (СРЛФЯ, 488) у розмовній мові позначають *дитину*, мають українські паралелі *маля, малюк* (РУС, I, 650); *дитинка, дитинонька, дитиночка* (РУС, I, 288). Як бачимо, у цьому, як і в багатьох інших випадках, одному французькому найменуванню відповідають декілька форм суб'єктивної оцінки з численними суфіксами (пестливими, зменшувально-пестливими, зневажливими, збільшувальними тощо) [7, 251].

Цікава за словотворчою характеристикою французька просторічна назва дівчиська-шмаркачки *marie-pisse-trois-gouttes* (СРЛФЯ, 362). Іменником *pisseuse f*, що є сексистською образою, називають маленьку дівчину, жінку; *petite pisseuse* — маленьку дівчинку, шмаркачку, (PR, 1682).

Іменник *tominette f* (*môminette f*, *tomi f*) (СРЛФЯ, 385) позначає *дівчину-підлітка*, як і укр. *розм. піддівок* (СУМ, VI, 424). Ця розмовна назва відповідає чоловічим позначенням *підпарубок*, *півпарубок*, *підпарубчак* (РУС, II, 535).

Наступна група іменників охоплює назви дівчини: розмовний та застарілий іменник *tendron m fam.*, vx. (PR, 2229) позначає *молоденьку дівку* (РУС, I, 278). Близькими до нього є фр. *fille f* (PR, 923), *grue f pop.* (PR, 1055) та укр. *розм. дівка* (СУМ, II, 297), *зневажл. дівача* (СУМ, II, 297).

Формам суб'єктивної оцінки розм. *дівчисько*, *дівча*, *дівчаточко* (СУМ, II, 298) у розмовній мові відповідають *gamine f fam.* (PR, 996), *gosse f fam.* (PR, 1030) та однокореневе *gosseline f fam. et vx.* (СРЛФЯ, 304).

У простій мові синонімом до попереднього є лексема *répée f pop.* (PR, 1630), що передається формами суб'єктивної оцінки розмовної забарвленості *дівчисько*, *дівча* (РФС, 278) та іменниками *кряля*, *красунька* (СУМ, IV, 322, 329). У просторіччі дуже близьким синонімом до *répée* виступають іменник *rouliche f pop.* (СРЛФЯ, 486) та укр. *розм. красунька*, *красуля*, *кряля*, *красуха* (СУМ, IV, 322, 329).

Як і назва малятка *mignard m, -e f pop.* (СРЛФЯ, 378), похідною лексемою від дієслова *mignoter* «пестити» є іменник *mignonne f pop.* (PR, 1405), що у просторіччі називає *дівчину* (РУС, I, 278), *красуньку* (СУМ, IV, 329).

Розмовне *minette f fam.* (PR, 1411) може позначати «ясочка, ясонька, зіронька, серденья» (РФС, 615), *котик*, *коток*, *коточок* (РУС, I, 586), *киця*, *кицюнька*, *кицюня*, *кицюнька*, *кицька* (РУС, I, 552). У другому значенні слово це є еквівалентне словосполучі «гарненьке дівчатко», що теж несе пестливую експресію.

Метафорична номінація *sujet m arg.* (СРЛФЯ, 567), відома в арготичній мові, має український еквівалент розм. *дівка* (РУС, I, 278). Фразема *faux(-) poids* (СРЛФЯ, 472) позначає в аргі неповнолітню дівку.

Негативну оцінку несе в собі розмовна та пейоративна назва молодої дівчини *donzelle f fam. et péjor.* (PR, 677), якій відповідають українські розмовні *дівка*, *дівача* (СУМ, II, 297).

Іменник *boude m pop. et péjor.* (СРЛФЯ, 87) та його варіант *boudin m* (PR, 246) у головному значенні іменують негарну товсту дівчину, корову, телицю (останні два слова мають метафоричне походження). Другому, похідному, значенню відповідає укр. *подруга*, *баба*, *дівчисько*.

Арготична фразема *prix à réclamer* в українській мові має еквівалент «негарна на вроду дівка» (РУС, II, 112), розм. *погануля* (РУС, I, 329).

Лексема *fillasse f arg.* та її варіанти *fiasse f*, *fias f* (СРЛФЯ, 264) в аргі називають хлопця, парубка, а в переносному значенні – товсту, вульгарну дівчину, *дівку*, розм. *дівчисько*, що набувають зневажливої експресії.

Просторічні варіантні іменники *tam'selle f pop.*, *tam'zelle f pop.*, утворені від загальноновживаного *mademoiselle f*, називають незаміжною молоду жінку, дівчину (PR, 1321); позначають також *мадемуазель*, *панну*, *панночку*, *панянку* (РУС, I, 34) або *заст. мамзель*, *мамзелью* (РУС, I, 650).

Арготичний іменник *craquette f arg.* (СРЛФЯ, 188), утворений від розмовного дієслова *craquer* «учинити істеричку» (РУС, I, 520), у похідному значенні називає *дівку*, *дівчицю*.

Іменник *gonze m arg.* (*gonce m*) в арготичній мові позначав спочатку хлопця, парубка, мужика. Серед похідних в його семантичній структурі відзначимо: 1. Баба, дівця. 2. Переносне страхополох, «баба» (РУС, III, 481). Однокореневе *gonzesse f pop.* (PR, 1029), суфіксальне похідне від *gonze*, близьке до останнього за семантикою, позначає *жінку*, *молодицю*, *бабу*, *дівчицю* (РУС, I, 344). Метафорично слово називає також, як і попередній синонім, «боягуза, квача» (РУС, III, 484), «бабу». Внаслідок мовної гри була утворена французька арготична номінація *zessegon m arg.* (переставлені склади) (СРЛФЯ, 630). Як найменування молодої жінки, дівки в простій мові французи вживають іменник *souris f fam.* (PR, 2125), що може також позначати іноді дружину, бабу, коханку. Застарілий іменник *mousmé (e) f pop.*, який називав спочатку японську молоду жінку, дівчину, називає у французькій просторічній мові молоду жінку, дівчину (PR, 1449).

Багатозначна лексема *volaille f* (PR, 2411) в основному значенні має відповідники – просторічні та пейоративні *жінка*, *дівчина*, *баба*, а в похідному – застарілі та пейоративні збірні *жіноцтво*, *жіноцта* (РУС, I, 28).

Розмовний іменник *papa f fam.* (PR, 1469), як і його синонім, розмовне *nénette f fam.* (PR, 1480), недиференційовано в розмовній мові називають *дівчину*, *дівчисько*, *жінку*, *бабу* (РУС, I, 278, 345). Більш зниженим за стилістичною тональністю є *pepette f pop. et péjor.* (СРЛФЯ, 442), що відповідає українським *дівка*, *баба*, *прост. зменш. молодиця*, *жіночка* (СУМ, II, 537), рідше – *бабонька* (РУС, I, 27).

Розмовному іменнику *roupée f fam.* (PR, 1745) еквівалентні українські *дівчина, жінка, розм. красуня, красунька, красуха, краля* (СУМ, IV, 322, 329); метафорично так нерідко називають красиву і пусту жінку. Зближується з цими синонімами просторічний іменник *teuf f pop.*, утворений від загальноновживаного *femme f*, перегорненого з кінця на початок (PR, 1400). Таке оновлення слова є проявом мовної гри і стає джерелом експресії. Його відповідники, укр. *баба, дівчисько, дівчина* (РУС, I, 278), теж мають знижену забарвленість.

Український іменник *молодиця* та його синоніми *молодичка, молодка, діал. молодуха* (СУМ, IV, 788) називають молоду заміжню жінку, молоду жінку, яка залишилася без чоловіка, живе без чоловіка. Розмовне *poulette f fam.*, що в першому значенні називає курочку, молодку, у другому позначає дівчину, молоду жінку (PR, 1744).

Просторічний синонім *greluche f pop. et péjor.* (PR, 1046), що має пейоративне забарвлення, позначає *молоду жінку, бабу, дівку*, а в похідному значенні іменує *дружину, бабу*. Похідний розмовний іменник *sauterelle f fam.* (СРЛФЯ, 549), пов'язаний за походженням з просторічним однокореневим *sautée f pop.* (СРЛФЯ, 548) «здоровило, здоровуля» (РУС, I, 104), позначає жінку, бабу (часто так називають високих і худорлявих жінок). Розмовне *rombière f fam.* (PR, 1997) іменує немолоду багату жінку з претензіями, трохи смішну, *тітку, бабу*. Зневажливе *бабега* (СУМ, I, 49) близьке до нього за семантикою та експресією.

Дорослу особу жіночої статі французи називають *dame f* (PR, 532-533), в українській мові цій номінації відповідає іменник *жінка*, хоча звертання *дама* також можна почути з уст українців. Іменник *madame f* вживається у звертанні перед власним іменем, прізвищем, посадою тощо (як форма ввічливості), є формою звертання до заміжньої жінки у французькій мові (PR, 1321). Цей галліцизм був запозичений українською мовою: укр. *мадам* в розмовному мовленні відзначається іронією.

Від германізму *bonze m* було утворено за допомогою суфікса *-esse* похідний іменник *bonzesse f arg.*, що у французькому арго називає жінку, бабу (СРЛФЯ, 83). Просторічний іменник *fumelle f pop.* (СРЛФЯ, 289) позначає *жінку, бабу*. В українській мові також слід відзначити еквівалентний за семантикою та експресією французькому слову пестливий іменник *бабонька* (СУМ, I, 76), зневажливий *бабисько* (СУМ, I, 76).

Національно-культурну конотацію має фразема *Les oies du frère Philippe* «жінки» (з Лафонтена) (ФРФС, 763). Жартівлива фразеологічна номінація біблійного походження *fille d'Eve* «донька Єви» (ФРФС, 480) теж узагальнено іменує жінок.

Похідне від *type m* «оригінал, дивак, людина, особистість», пейоративне розмовне *typesse f fam. et péjor.* називає жінку, дівчину (PR, 2334).

Наступна невелика за обсягом група назв позначає жінок похилого віку. Фразема *vieux tableau* «немолода нафарбована жінка» (ФРФС, 1002) відзначається іронічною експресією.

Варіанти *témé f fam., mère f fam.* (перший є наслідком усічення другого) (PR, 1381) іменують 1) (у звертанні) *прост.* бабусю; 2) *розм.* немолоду повну жінку, бабу, тітку.

Розмовна фразема *bonne femme* (СРЛФЯ, 261) позначає підстаркувату, підтоптану жінку (РУС, II, 557), бабусю, стареньку (РУС, III, 383). Зближується з нею лексема *soeur f*, що в основному номінативному значенні називає сестру, у просторіччі – *жінку, бабу* (СРЛФЯ, 558).

Багатозначні варіантні лексеми *vioque, vîos* у переносному значенні – прикметники, що позначають «старий» (PR, 2395). Друге значення *pop.* «старий, дід, стара, баба». У формі множини слова позначають стариків, батьків, *розм. батько-мати* (РУС, III, 202).

Іменник *vieillesse f fam.* (СРЛФЯ, 621-622) у розмовній мові може називати стариків, *прост.* старизну (РУС, III, 383), а також старість. Синонім *vieuzoques m pl arg.*, що еквівалентний за значенням іменнику *vieillesse*, передається українськими відповідниками – *старика, старизна*. Укр. *діал. стариця* позначає 1) стару жінку, 2) жебрачку (СУМ, IX, 657).

Людей похилого віку французи називають *vieux, vieille* (PR, 2389-2390). У розмовному мовленні цей субстантивований прикметник використовується молоддю і є засобом передачі дружнього ставлення, нерідко вживається при звертанні. Внаслідок конверсії слово функціонує також як іменники *батько, мати, старий, стара* (СУМ, IX, 654). У розмовній українській мові ці слова також вживаються як дружнє звертання; форма жіночого роду *старина* може позначати *старика, стару, старуху, бабу* (РУС, III, 381-383).

Семантичне поле іменників, що позначають жінок, досить різноманітне. У статті виділені та описані дві лексико-граматичні групи з цього поля – «назви жінок за родинними зв'язками», «найменування жінок за віком».

Стилістичні позначки «розмовне», «просторічне», «арготичне», «обласне» вказують на сферу вживання слів. Аналізовані назви віддзеркалюють характер родинних відношень, морально-етичні норми, соціальне становище, міжособистісні стосунки тощо. Тому їх зіставний аналіз є особливо цікавим.

Таким чином, наявність синонімів та варіантів у складі аналізованих груп свідчить, що система найменувань жінок за родинними зв'язками та віком перебуває в постійному розвитку. Між аналізованими найменуваннями було виявлено відповідності. Лакуни майже не встановлено.

Аналітизму французьких номінацій протиставляються синтетичні риси українських найменувань, що, насамперед, проявляються в різнобарвності численних суфіксів суб'єктивної оцінки, і особливо пестливих, що стають джерелом ласкавої експресії та позитивної оцінності. Поряд із суфіксацією, в обох мовах представлене словоскладання. Переважно у французьких номінаціях спостерігається конверсія. Там само, в арготичних найменуваннях, віддзеркалюється явище мовної гри. До того ж французьке арго займає значно вищий рівень у розмовному мовленні. Для обох мов виявилась спільною така гендерна особливість: у назвах дітей ранішнього віку майже не відображуються статеві відмінності. Національно-культурні особливості проявляються в наявності французьких номінацій типу *bobonne, mefa, lamdé, sujet, prix à réclamer* та українських *дівчишко, вуйна, стрийна, синова, дядина*. Деякі назви належать одночасно до обох груп – укр. *бабуся, тітка*, фр. *soeur, têtée, têtère*.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Бурячок А.А. Назви спорідненості і свояцтва в українській мові. – К.: АН СРСР, 1961. – 141 с.
2. Брус М.П. Загальні жіночі особові номінації в українській мові XVI - XVII століть: словотвір і семантика // [Текст] : Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Брус Марія Петрівна; Прикарпат. ун-т ім. В.Стефаника. – Івано-Франківськ, 2001. – 20 с.
3. Бондаренко О.С. Концепти “ЧОЛОВІК” і “ЖІНКА” в українській та англійській мовних картинах світу// [Текст] : Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.17 / Бондаренко Олександр Сергійович; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2005. – 19 с.
4. Бондаренко О.С. Зіставний аспект категоризації реальної дійсності в лексичній системі української та англійської мов // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир: Редакційно-видавничий відділ Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2004. – Вип. 17. – С. 95 – 99.
5. Гак В.Г. Сопоставительная лексикология. На материале французского и русского языков. – М.: Международные отношения, 1977. – 264 с.
6. Береговская Э.М. Французское арго: эволюция его восприятия // Филологические науки, 1997. – №1. – С.55-65.
7. Гак В.Г. Сравнительная типология французского и русского языков. – М.: Просвещение, 1989. – 288с.
8. Гринева Е.Ф., Громова Т.Н. Словарь разговорной лексики французского языка (на материале современной художественной литературы и прессы): 2-е изд., стер. – М.: Русский язык, 1988. – 640 с. – (СРЛФЯ).
9. Русско-украинский словарь. – К.: Наукова думка, 1968. – Т.І-ІІІ. – (РУС).
10. Словник української мови. – К.: Наукова думка, 1970-1978. – Т.І-ХІ. – (СУМ).
11. Французско-русский фразеологический словарь / Под ред. Я.И. Рецкера. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1963. – 1112 с. – (ФРФС).
12. Щерба Л.В., Матусевич М.И. Русско-французский словарь: 50 000 слов. – 11-е изд., – М.: Русский язык, 1983. – 840 с. – (РФС).
13. Le nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française // texte remanié et amplifié sous la direction de Josette Rey-Debove et Alain Rey. – Paris: Dictionnaires Le Robert, 1997. – 2552 p. (PR).